

INLEIDING

Opvoeding vandaag

Voeden wij vandaag nog op? Natuurlijk brengen we onze kinderen groot. We verzorgen ze, geven hen onderdak, kleding en eten. We geven zindelijkheidstraining, leren hen recht zitten, met mes en vork eten. We brengen ze naar de kinderopvang en de kleuterklas. We vertrouwen hen toe aan het lager onderwijs waar ze leren lezen, schrijven en rekenen. Ze volgen middelbaar onderwijs waar ze opgeleid worden om later een beroep uit te oefenen. Ze gaan naar school waar ze klaargestoomd worden om ook andere maatschappelijke taken op te nemen. Maar worden kinderen en adolescenten in de loop van hun jonge leven ook nog *opgevoed*?

Deze vraag mag u verwonderen, maar in een specifieke zin van het woord 'opvoeding' voeden we vandaag niet meer, of amper nog op. In deze specifieke zin sluit opvoeding aan bij het westerse, klassieke *paideia/ artes liberales*-opvoedingsproject van de oude Grieken en de oude Romeinen. In dit boek wil ik een pleidooi houden om dit klassieke ideaal van opvoeding als de existentiële ontplooiing en humanistische veredeling van de menselijke geest te verdedigen en zo mogelijk ook te redden van het verdere verval en de ondergang. Het boek is in de eerste plaats filosofisch en niet opvoedkundig, maar van alle disciplines is de opvoedkunde ontegensprekelijk het meest filosofisch.

In 1762 publiceerde Jean-Jacques Rousseau *Émile, ou De l'éducation*, de bijbel van alle progressieve of kindgerichte opvoeding. In dit boek schrijf ik het filosofische verhaal van *Emilie*, het denkbeeldige, vrouwelijke spiegelbeeld van *Émile*. *Émile* werd opgevoed in het licht van de romantische natuur, terwijl *Emilie* wordt opgevoed in de geest van het *paideia/artes liberales*-ideaal. Hierbij aansluitend noem ik mijn positie in de debatten over opvoeding en onderwijs het 'liberaal traditionalisme'. Rousseau was ook muziektheoreticus en hij componeerde zelfs opera's.

Toch spelen muziekdrama's in de progressieve opvoeding van Émile geen enkele rol. Volgens mijn verlicht traditionalisme daarentegen is opera voor de humanistische vorming van Emilie en alle jongeren vandaag existentieel onontbeerlijk. Ik laat zien hoe, paradoxaal genoeg, de zogenaamde 'elitaire' kunstvorm opera een democratische toegang verschaft tot een *liberal education* voor iedereen.

Dit boek plaatst de fenomenen van opvoeding, onderwijs en opera in een filosofisch perspectief. Het boek ontplooit zich als volgt. De eerste helft van het boek gaat voornamelijk over opvoeding. In hoofdstuk 1 introduceer ik historisch en analytisch het specifiek westerse concept van opvoeding dat in de traditie staat van het klassieke *paideia/artes liberales*-ideaal. In hoofdstuk 2 contrasteer ik de progressieve of kindgerichte visie met de traditionele visie op opvoeding. Ik onderscheid mijn positie van het *liberaal* traditionalisme van andere vormen van traditionalisme en bekritiseer de progressieve gedachte dat de noden en interesses van het kind de inhoudelijke uitgangspunten van de opvoeding zouden moeten zijn. In hoofdstuk 3 toon ik vervolgens aan hoe mijn mild paternalistische positie rekenschap kan afleggen van de rousseauiaanse opvoedingsdoelen van persoonlijke autonomie en authenticiteit. De tweede helft van het boek is overwegend gewijd aan onderwijsthema's.

Opvoeden in de specifiek westerse zin is onlosmakelijk verbonden met onderwijs en het doorlopen van een traditioneel curriculum. Omdat de school de uitgelezen plek blijft voor de overdracht van de westerse levensvorm, bespreek ik in hoofdstuk 4 de voornaamste aspecten van deze onvervangbare cultuurdrager. Onderwijs heeft ontegensprekelijk een existentiële dimensie. Na een nota over de universiteit rechtvaardig ik in hoofdstuk 5 de onbetwistbare plaats van de menswetenschappen op het curriculum naast de evenwaardige plaats van de natuurwetenschappen. In de technologische samenleving van vandaag verkeert een humanistische vorming echter in gevaar. Om het humanistische luik van het *paideia/artes liberales*-opvoedingsproject te redden en democratisch toegankelijk te maken voor alle leerlingen in alle secundaire onderwijsvormen stel ik in hoofdstuk 6 mijn project 'opera voor iedereen' voor. Opera als humanistische vorming – als *liberal education* – verzekert

ruimschoots dat we onze kinderen en adolescenten in de loop van hun jonge leven ook nog echt *opvoeden*.

Ik dank de Academische Stichting Leuven en de Universitaire Pers Leuven voor hun toelating om reeds vroeger gepubliceerd werk, respectievelijk ‘De rechtvaardiging van de menswetenschappen’ en ‘Het concept van morele verantwoordelijkheid in de hedendaagse analytische wijsbegeerte’ (zie *Literatuur* achteraan in dit boek voor bibliografische details) te mogen hergebruiken. Een Engelstalige versie van het laatste hoofdstuk zal in 2021 verschijnen in de *Journal of Aesthetic Education* 55-1 (University of Illinois Press) onder de titel ‘Opera as Liberal Education’. Ik ben het Poolse Ministerie voor Wetenschappen en Hoger Onderwijs, in het kader van het 2019-2022 programma *Regionalna Inicjatywa Doskonałości* (Regionale Initiatieven voor Uitmuntendheid) binnen het project 028/RID/2018/19 met als totaalbedrag 11.742.500 PLN, erkentelijk voor zijn financiële steun van mijn verblijf aan de KU Lublin in mei 2019 wanneer de eerste versie van dit boek tot stand kwam. Veel dank ben ik verschuldigd aan Fred Janssen voor zijn indringende opmerkingen bij de voorlaatste versie. Ik wil ook speciaal Ortwin de Graef bedanken, medestander in de verdediging van een humanistische vorming vandaag. Alle vertalingen in dit boek zijn van mijn hand.